

Nordboernes agerbrug i Grønland. Feltarbejdet i Grønland 2010

Peter Steen Henriksen & Caroline Polke Hansgaard

Nordboernes agerbrug i Grønland. Et agerbrug på nordgrænsen

Feltarbejdet i Grønland 2010

Denne rapport omhandler feltarbejdet i 2010 i forbindelse med forskningsprojektet ” Nordboernes agerbrug i Grønland. Et agerbrug på nordgrænsen”, et projekt under Nationalmuseets satsningsområde ”Nordlige verdener”.

Målet med projektet er at undersøge om nordboerne forsøgte sig med dyrkning af korn eller andre kulturplanter. Dette skal ske ved hjælp af makrofossilanalyser af prøver fra møddingslag fra nordbogårde.

Endvidere skal en eventuel bevidst udnyttelse af husdyrgødningen til gødskning af marker/høsletsenge undersøges ved hjælp af fosfatanalyser af jordbunden omkring nordbogårde.

Målet med årets feltarbejde var at indsamle prøver til makrofossil- og fosfatanalyserne fra en række nordbogårde.

I feltarbejdet deltog Peter Steen Henriksen og Caroline Polke Hansgaard (Nationalmuseet, København) samt Inge Kjær Kristensen (Skive Museum).

Generelle bemærkninger:

Ved flere ruingrupper blev der gravet grøfter og mindre huller til prøveudtagning. Disse er ved genfyldningen markeret med rødt/hvidt plast-markeringsbånd i bund og top, således at de kan genfindes ved senere udgravninger.

Alle oversigtsplaner fra Ø33-Ø37 + Ø228-Ø234 stammer fra Guldager et al. (2002) og er anvendt med tilladelse fra forfatteren. Ruinnumre på figurer og i teksten refererer til numre og tekst i Guldager et al. (2002).

Forsidebilledet samt fig. 9 & 17 er taget af Inge Kjær Kristensen, de øvrige fotos er taget af Peter Steen Henriksen.

Kalender:

21/7 - Rejse til Narsarsuaq

22/7 - Transport til Ø33

22-23/7 - Feltarbejde ved Ø33

23/7 - Transport til Ø36

23-25/7 - Feltarbejde Ø36 samt Ø228

25/7 - Transport til Ø37

25-31/7 - Feltarbejde Ø37 samt Ø229

31/7 - Transport til Ø35

1/8- 5/8 - Feltarbejde Ø35 samt Ø226

6/8 - Transport til Ø47

6-9/8 - Feltarbejde Ø47

10/8 – Transport til Narsarsuaq

11/8 – Hjemrejse

Ø33

22/7

Boringer efter mødding rundt om hustomt 5 (se fig. 1) i linjer nedefter fra hustomt til en dybde fra 50 til 120 cm afhængigt af, hvor dybt der kunne bores, inden boret ramte sten.

De øverste 10-20 cm består af frisk tørv. Under dette en blanding af nedbrudt tørv og sand, med et meget lille indhold af trækul og ingen andre indikatorer på kultur.

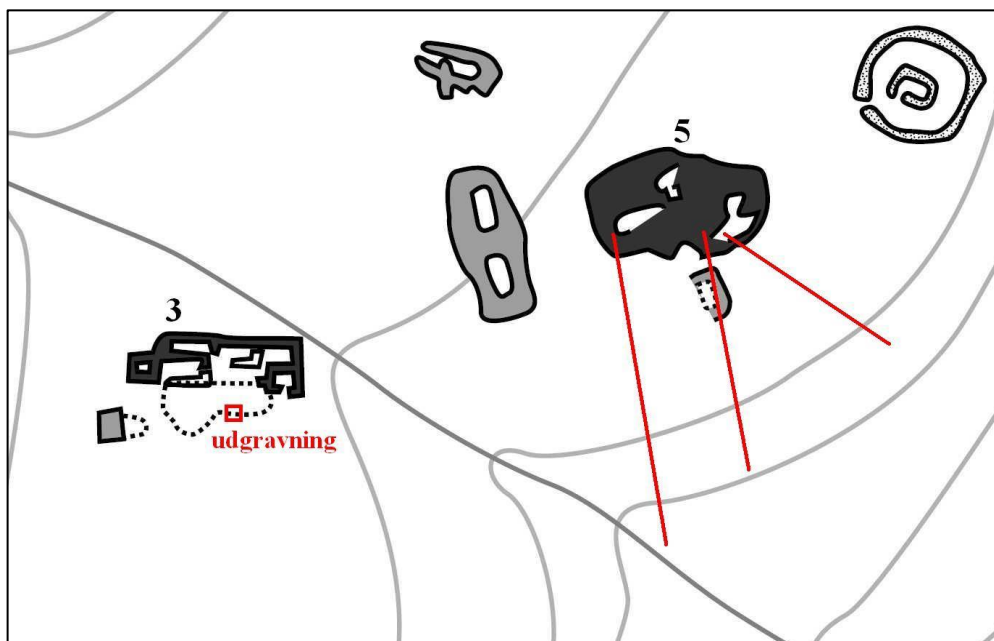

Fig. 1: Oversigtsplan over Ø33. Med rødt er borelinier og udgravning markeret.

23/7

Boringer ved hustomt 3. Nord for ruinen 10 cm. recent tørv oven på kompakte stenlag. Syd for ruinen er tørvelaget 30-40 cm over et 10-15 cm lag af gråt sand med noget trækul. Her blev gravet en mindre grøft, hvorfra der blev udtaget en jordprøve fra profilen. (se fig. 1 og 2)

Fig. 2: Profil ved Ø33, hus 3.

Ø36

24-25/7

Området omkring ruinerne 4,3 og 6 blev afsøgt med karteringsbor, med henblik på at finde møddingslag; det undersøgte område svarer stort set til udsnittet i fig. 3. Fem steder blev der efterfølgende gravet grøfter på op til 50x150 cm (fig 3).

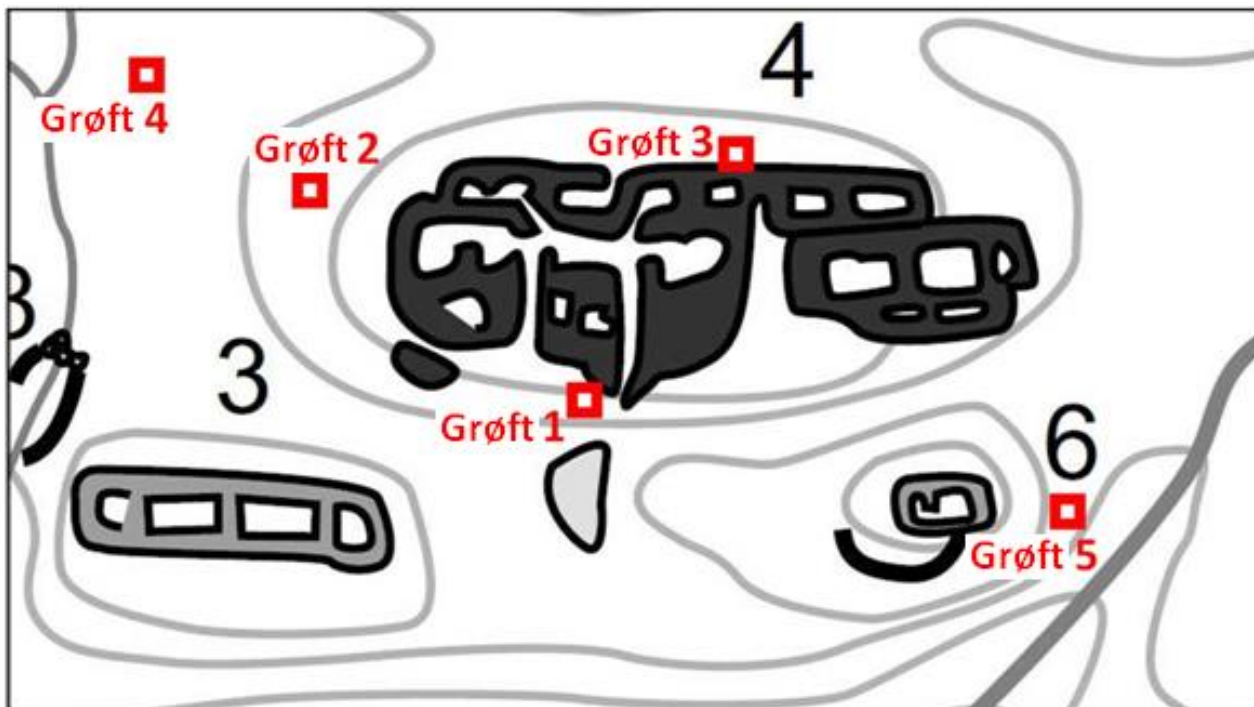

Fig. 3: Oversigtsplan over Ø36. Grøfter er markeret med rødt.

Umiddelbart syd for ruin 4 blev grøft 1 gravet. Undergrund fandtes i 30 cm dybde. Umiddelbart herover et tynd lag med en smule trækul.

Lige vest for ruin 4 blev grøft 2 gravet, hvor borerer havde vist forekomst af trækul og rød aske (se fig. 4). Forekomsten viste sig at være en plet på omkring 40 cm i diameter, indeholdende tørveaske og enkelte brændte ben. Herfra blev udtaget to jordprøver.

Umiddelbart nord for ruinen blev grøft 3 gravet. Ned til undergrund bestod lagene af rester af sammenskredne tørvevægge.

Grøft 4 blev gravet 20 meter vest for hustomten i en fugtig lavning, hvor borerer havde vist spor af trækul.

Grøft 5 blev gravet i brinken ved elven ud for ruin 6. Her fandtes et mørkt lag med trækul, så formodentligt er affaldslagene her skyllet væk af elven.

Der fandtes ingen større bevarede møddingslag ved Ø36 og kun laget i grøft 2 indeholdt nok materiale til analyser.

Fig. 4: Profil i grøft 2 ved Ø36.

Ø228

Den 24/7 blev sætterigården Ø228 i fjeldene ovenfor Ø36 besøgt. Her blev der gravet et mindre hul i husets midterste rum med henblik på at udtage trækul til AMS-datering (se fig. 5). Ca. 25 cm under terræn fandtes et formodt gulvlag, hvori der fandtes lidt trækul. (se fig. 6).

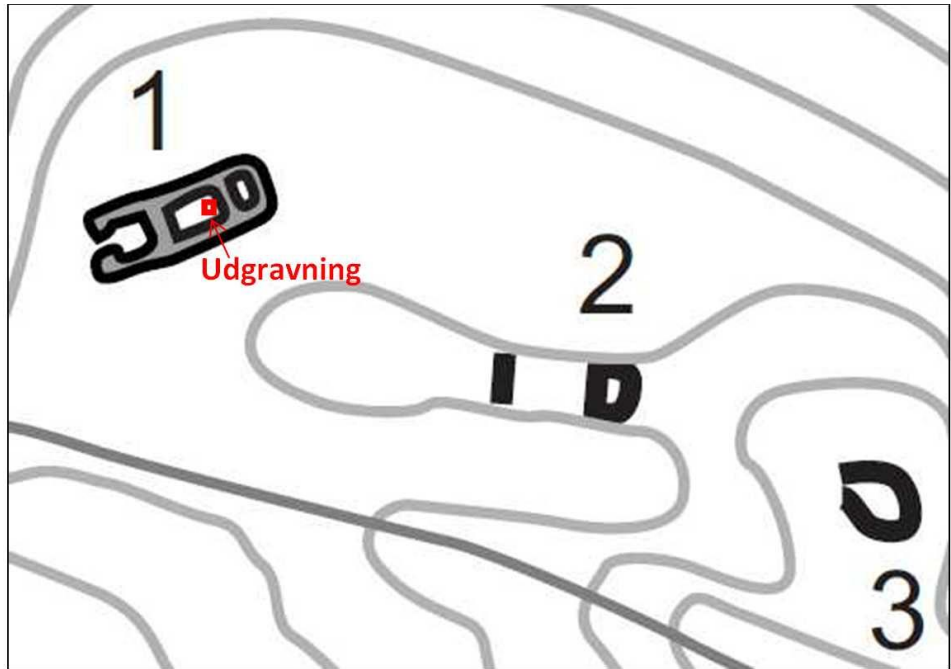

Fig. 5 Oversigtsplan over Ø228. Prøvehullet er markeret med rødt.

Fig. 6: Udgravning til gulvlag i hus 1, Ø228.

Ø37

Nordboruinen Ø37 blev udvalgt til fosfatkartering, idet pladsen er ret uforstyrret af moderne aktiviteter og fordi indmarken er ret veldefineret af stengærder og områdets topografi (se oversigtsplan på fig. 7).

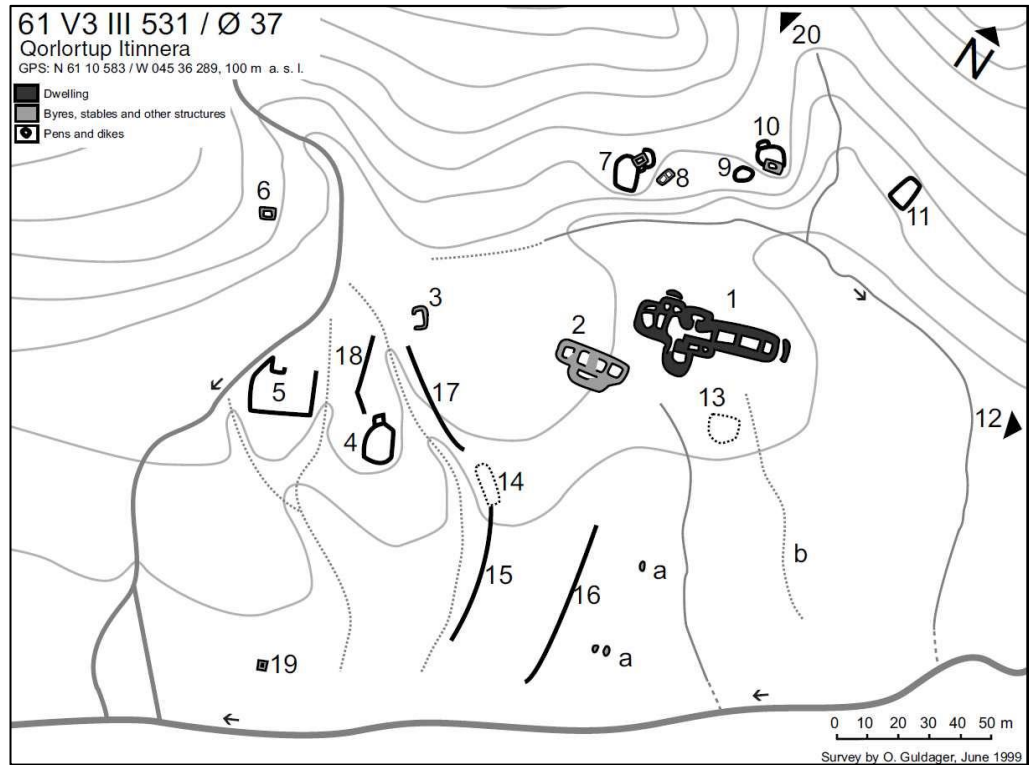

Fig 7: Oversigtsplan over Ø37.

6-27/7

Udtagning af prøver til fosfatanalyse. Der blev opsat et målesystem i et 20 x 20 meter net dækkende hele dalen afgrænset af fjeldet mod nord, vådbundsområder mod øst og vandløb/elv mod syd og vest (se fig. 8). Alle punkter blev målt ind med GPS, idet kortmaterialet fra Guldager et al. (2002) viste sig ikke at være målfast. Ved hvert målepunkt blev der udtaget en prøve på 3-5 ml jord i overgangen mellem kulturlag og undergrund. Prøverne blev udtaget med karteringsbor, hvor det var muligt for sten, ellers blev prøverne udtaget i

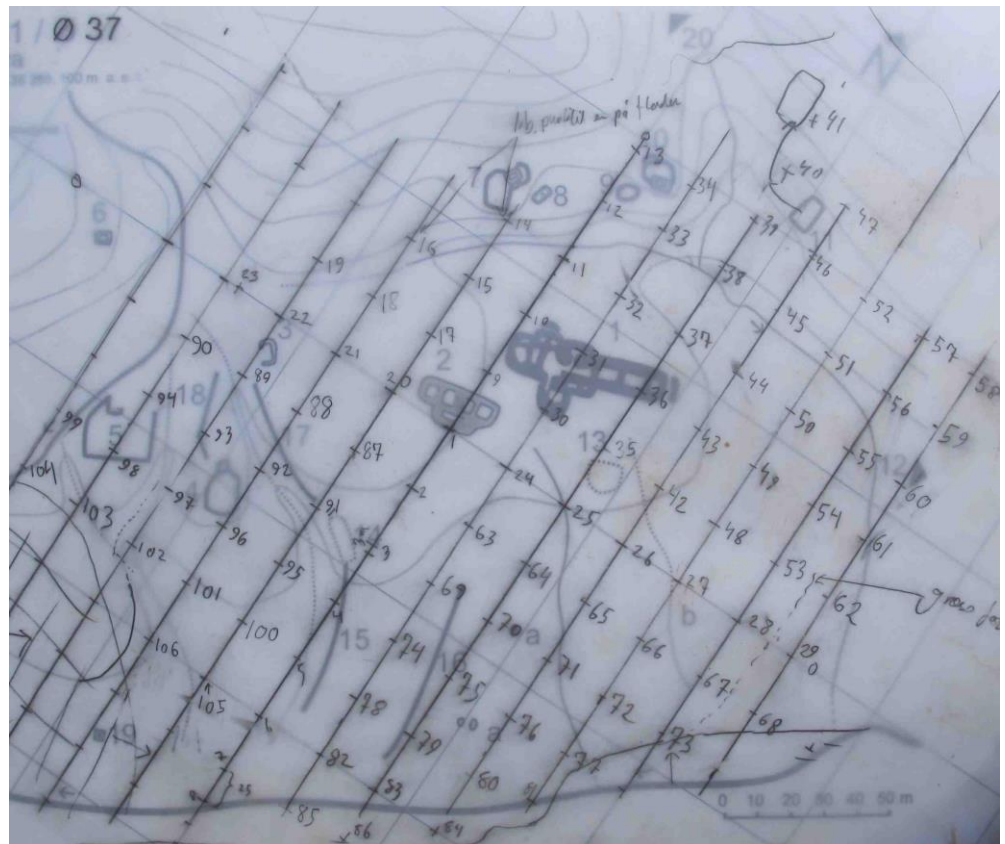

Fig. 8: Skitse over placeringen af fosfatprøverne.

en nedgravning (se fig. 9). Nogle steder var der usikkerhed om, hvilke lag der hørte til "nordbotid", idet der fandtes adskillige vandaflejrede gruslag og vindafsatte siltlag. En enkelt prøve, der faldt inden i hustomt 1 udgik, da det ikke var muligt at udtage prøven p.g.a. nedvæltede sten fra murene.

Fig. 9: Udtagning af prøve til fosfatanalyse i bund af kulturlag.

28/7

Der blev udtaget prøver til fosfatanalyse fra folde/indhegninger og fra jorden umiddelbart uden for disse. Endvidere blev der udtaget enkelte fosfatprøver fra ruin 1 og 2, hvor det kunne lade sig gøre at komme ned under stenene fra murene.

Alle anlæg blev målt ind med GPS, således at disse kan relateres til forfatprøverne.

29-31/7

Med henblik på at finde møddingslag blev der gravet prøvehuller rundt om ruin 1 (se fig 10) Alle steder blev der fundet et mørkt kulturlag på 5-10 cm med en del trækul i, men ikke nogen spor af en mødding. I grøft 9 tæt på ruinens gavl sås desuden lag, der formodentligt stammede fra udskredne vægtørv. Grøft 1 og 3 blev gravet ved siden af et muligt mindre hus med buede langvægge, beliggende umiddelbart vest for ruin 1 (se fig. 10). I grøft 1 sås ligesom i grøft 9 formodede tørvevægsrester.

Inden for den registrerede ruinafgrænsning fandtes en mindre tilgroet nedgravning, som kunne være en grøft gravet af f.eks. Nørlund. Her kunne der graves, idet stenene var fjernet. Nedgravningen gik til toppen af et mørkt organisk lag, som ved yderligere gravning (grøft 8) viste sig at være et 40 cm tykt mørkebrunt møddingslag indeholdende trækul og knoglestumper. (se fig. 11) Fra dette lag blev der udtaget en prøvesøjle.

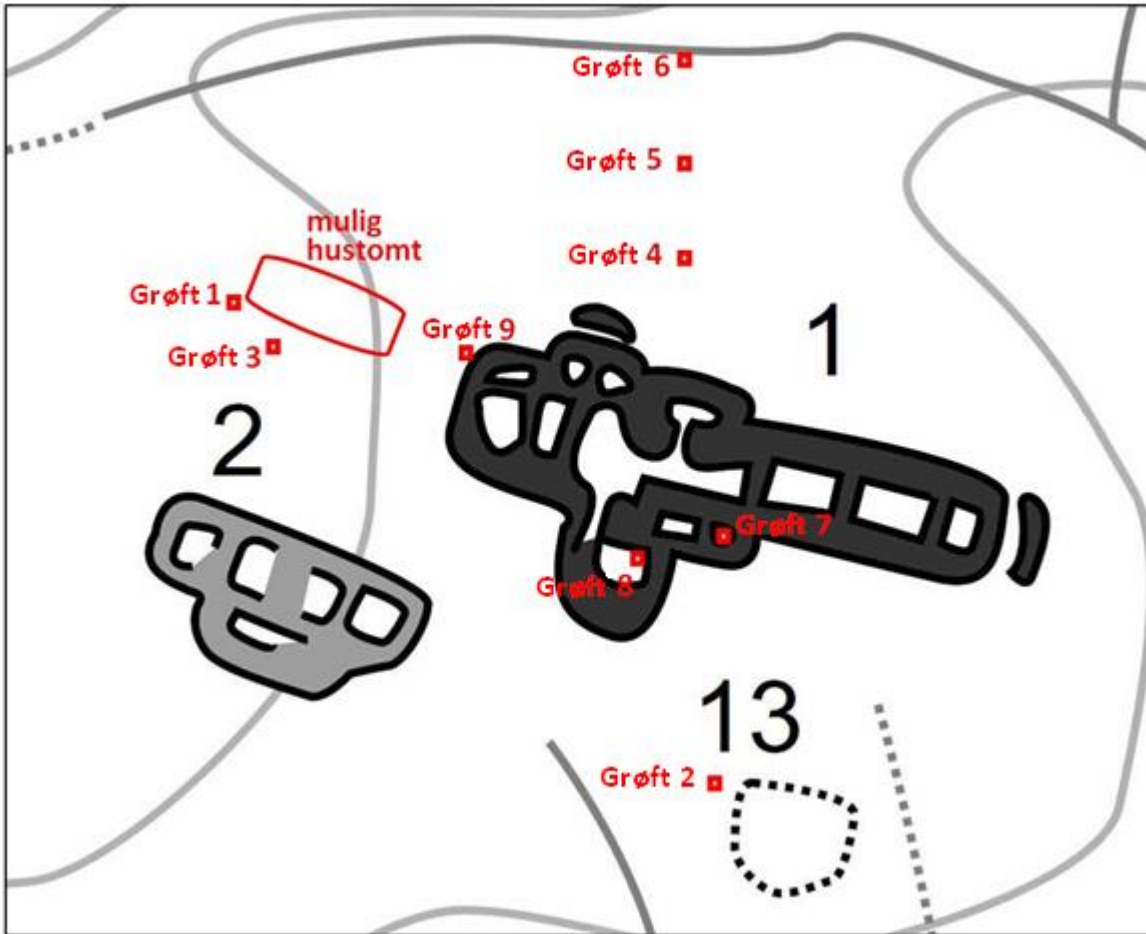

Fig. 10: Placeringen af grøfter samt den mulige hustomt ved Ø37.

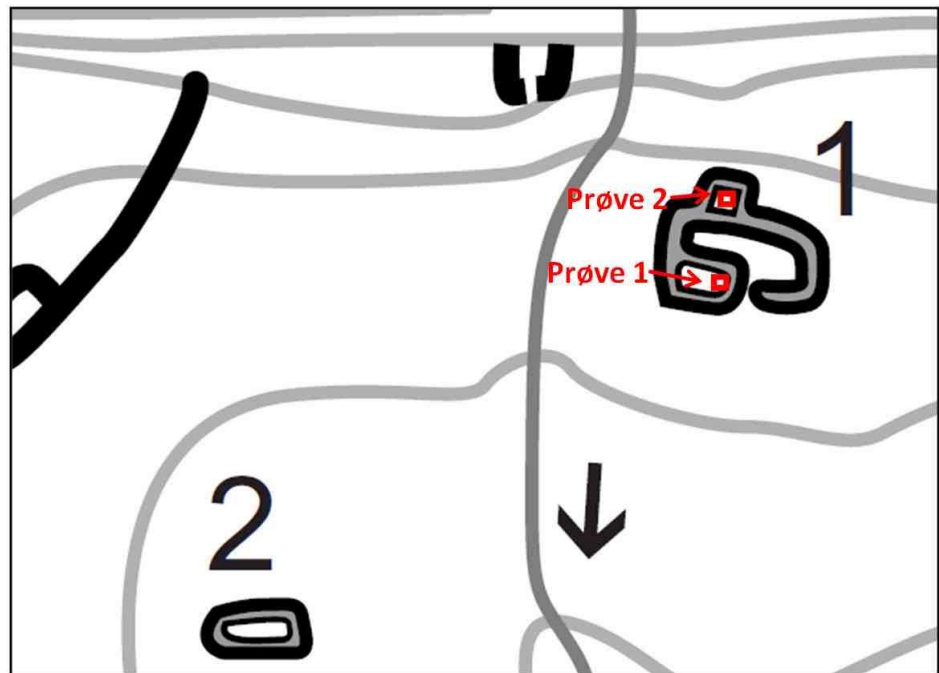

Fig. 11: Møddingslaget i grøft 8 ved Ø37

Ø229

29/7

Sætergården Ø229 i fjeldene ovenfor Ø37 blev besøgt. Her blev der gravet to mindre grøfter, dels ved en væg i ruinens midterste del (prøve 1), dels i en hulning på den ene side af ruinens. Dette kan være en lille udbygning (prøve 2). Prøverne blev udtaget med henblik på at finde trækul til AMS-datering (se fig. 12). Begge steder blev der udtaget trækul i lag umiddelbart over undergrund (se fig. 13).

FFig. 12: Oversigtsplan over Ø229. Prøverne er markeret med rødt.

Fig. 13: Prøvehuller til udtagning af AMS-prøver ved Ø229

Ø35

En prøveboring ved Ø35 viste, at der syd for ruin 2 fandtes bevarede møddingslag. Den lokale fåreholder, Karl Kleist, kunne også berette, at han havde fået fortalt, at der var dukket tøndestave og andre trægenstande op ved gravningen af drængrøften få meter fra huset (se fig 14). Nationalmuseet i Nuuk blev kontaktet, og vi fik gravetilladelse til denne ruin gruppe samt til den tilhørende sætergård Ø 226.

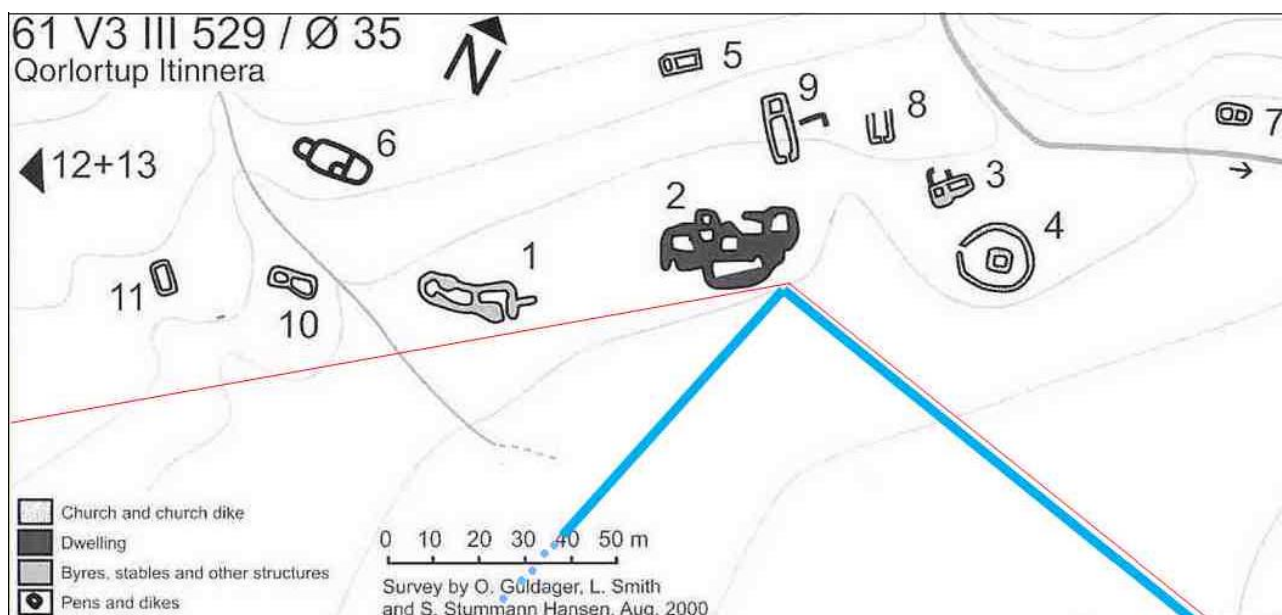

Fig. 14: Oversigtsplan over Ø35. Hegnet mellem ruiner og dyrket mark er angivet med rødt og drængrøften med blå.

1-3/8

Grøft 1 på 1x5 m blev gravet i området ud for vestenden af ruin 2, hvor boringer havde vist tegn på affaldslag i form af trækul (se fig. 15). Under gravningen af grøften blev der udtaget prøver midt i grøften. Prøve 1 og 1A blev udtaget i lag 3, der på overfladen var helt blåfarvet af vivianit, et jernfosfat, der dannes under iltfri forhold, hvor der er fosfat fra f.eks. gødning eller knogler til stede (se fig. 16). Prøve 2 blev udtaget i lag 4 i grøftens sydlige del. Hele grøften var domineret af tørv og udvæltede sten fra huset

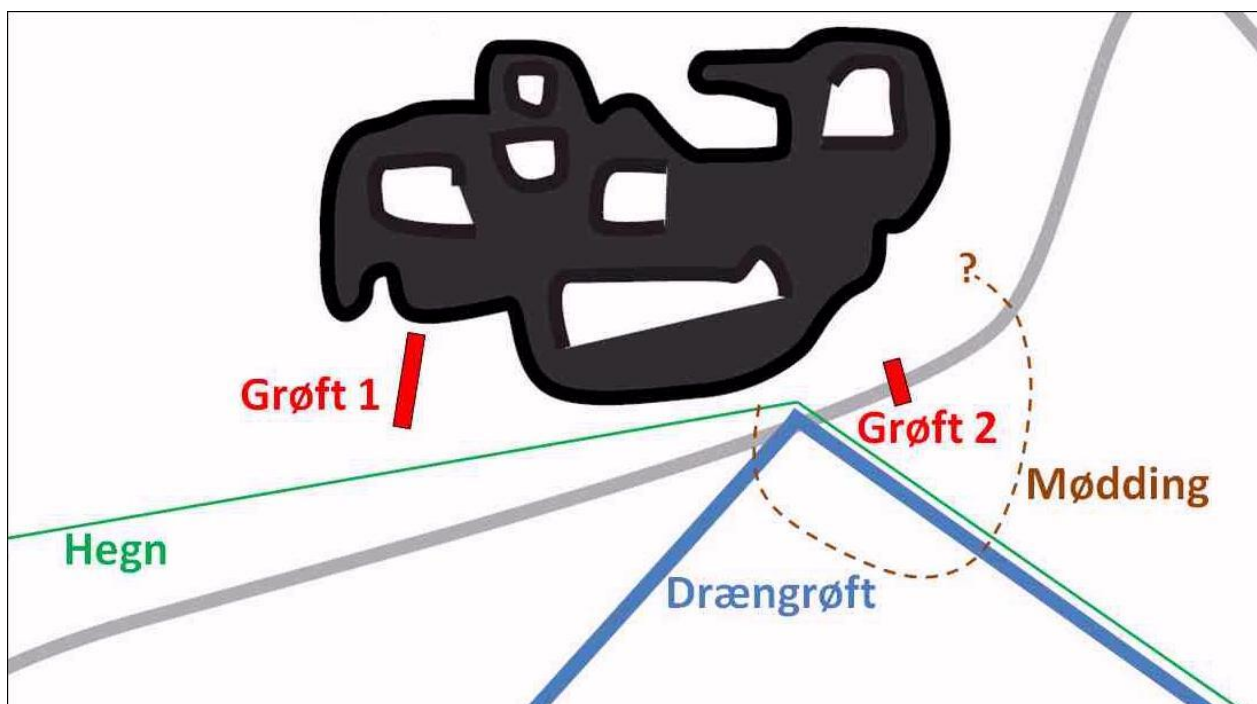

Fig. 15: Oversigtsplan over ruin 2 på Ø35 med grøfter og mødding indtegnede.

(se fig. 17), således at det kun var nederst i grøftens sydlige ende, at der fandtes rester af møddingslag.

Østprofilen blev tegnet og her blev der også udtaget en prøvesøjle (prøverne 3-5 + 7), fra nordprofilen blev prøve 6 udtaget i et meget trækulsholdigt lag umiddelbart over undergrund (se fig. 18).

Fig. 16: Blåfarvning af Vivianit på overfladen af møddingslag i grøft 1 ved Ø35.

Fig. 17: Grøft 1 under udgravning ved Ø35

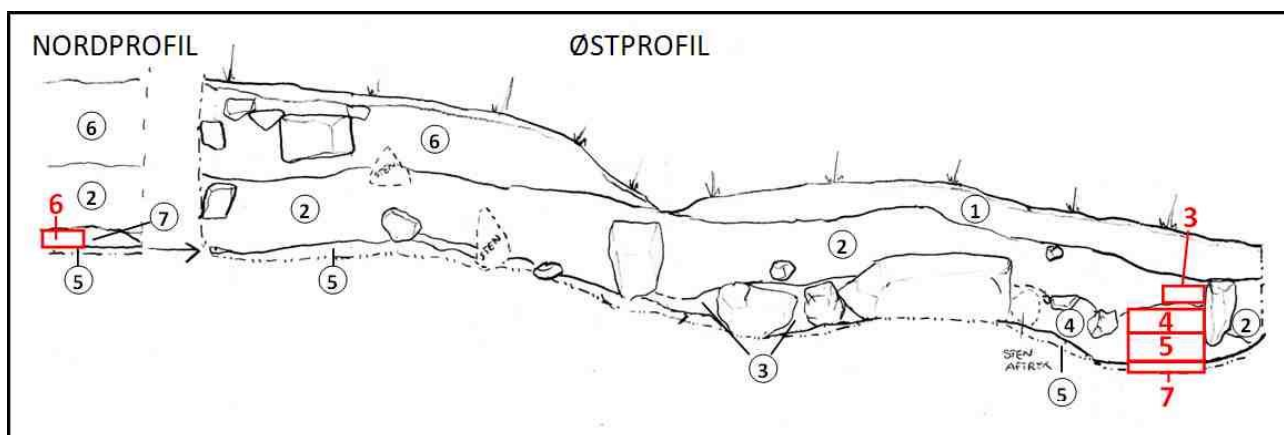

Fig 18: Profiler i grøft 1 ved Ø35, med angivelse af udtagningssteder for makrofossilprøver. Lag 1: recent tøv, lag 2 og 6: nedvæltet vægtørv, lag 3 og 4: mødding, lag 7: trækulsholdigt sand, lag 5: undergrund.

3-5/8

Omgivelserne omkring ruin 2 blev undersøgt med karteringsbor, for at fastslå udstrækningen af møddingslag. Der fandtes herved også mørkebrune organiske lag med trækul sydøst for ruinen. Udstrækningen af møddingslaget her viste sig at dække et område på godt 100 m² (se fig 15), gennemskåret af drængrøften. Den efterfølgende udgravning af grøft 2 i møddingen viste, at vandstanden i drængrøften lå under bundniveauet i møddingen, som også fremtrådte meget udtørret og nedbrudt; der fandtes således ikke længere bevaret træ, der som oven nævnt ellers dukkede op i forbindelse med dræningen.

Grøft 2 på 0,7x2 m blev gravet sydøst for ruin 2 (se fig. 15) umiddelbart ved siden af en ældre nedgravning (Nørlund?). Her fandtes et op til 60 cm tykt møddingslag begyndende i 20 cm's dybde. Under dette var et 10-20 cm tykt lagdelt lag af dels vandafsat grus, dels organiske lag med trækul og ildskørnede sten. Mellem dette og undergrunden var et kompakt trækulslag (se fig. 19).

Under gravningen af grøften blev der udtaget 5-liters prøver til flotation fra lag 2, 3, 5 og 6 (se fig. 19).

I østprofilens sydlige ende blev udtaget en prøvesøjle (prøverne A-G), i vestprofilen blev der udtaget en supplerende prøve (H) fra lag 5 og fra nordprofilen blev der udtaget to prøver (J & K) fra lag, der ikke fandtes i østprofilens sydlige del (fig. 19).

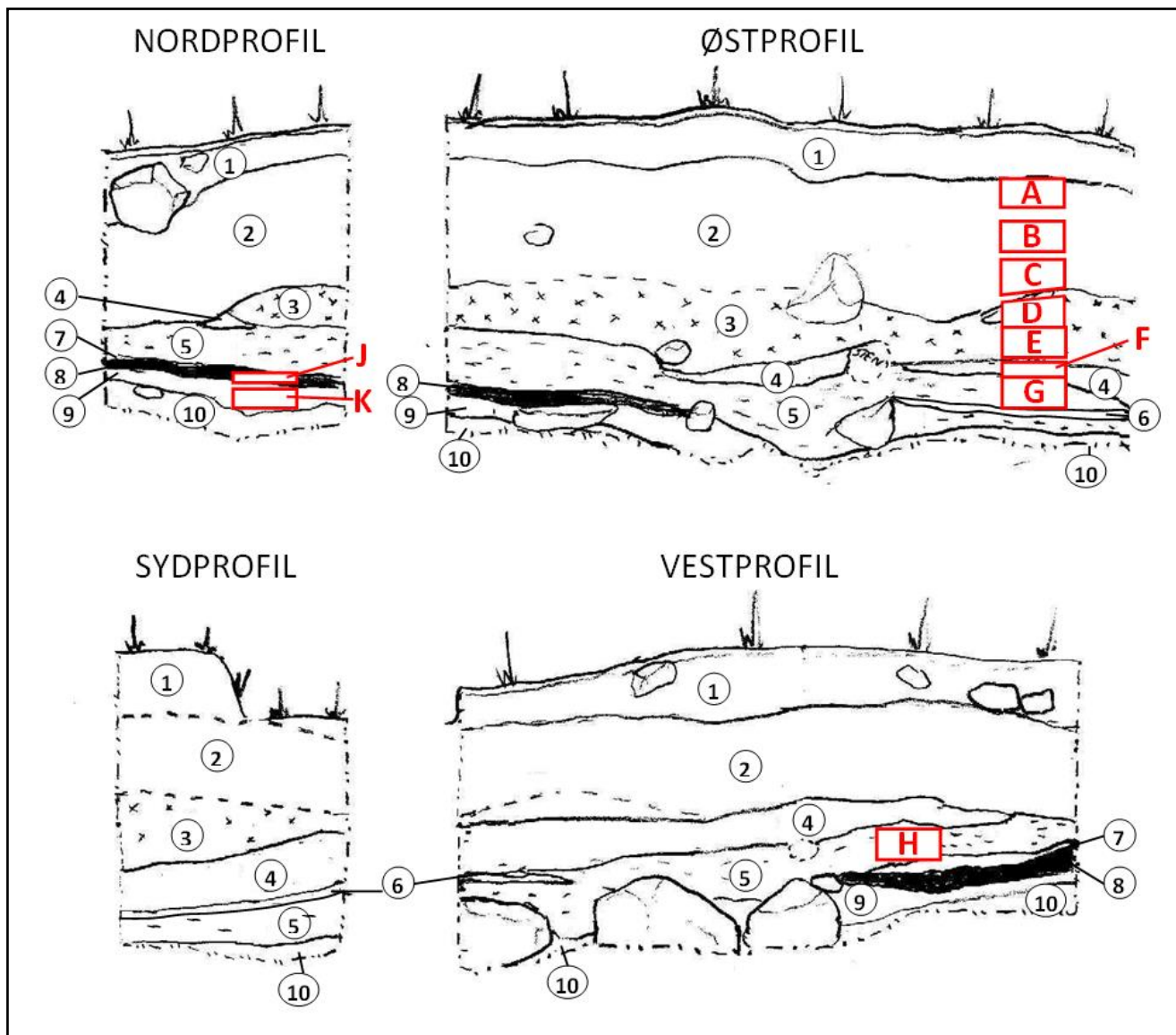

Fig 18: Profiler i grøft 2 ved Ø35, med angivelse af udtagningssteder for makrofossilprøver. Lag 1: recent vækstlag, lag 2, 3 og 5: møddingslag, lag 6: trækulsdomineret møddingslag, lag 4 og 7: vandafsat sand, lag 8: trækul, lag 9: mørkt sand, 10: undergrund

4/8

Nord for fåreholderens stald nordøst for Ø34 blev der fundet en mindre ruin-gruppe bestående af to tomter. Gruppen er ikke medtaget i Krogh (1982) eller Guldager et al. (2002). Koordinaterne for den tydeligste tomt er N 61° 11,754'; W 45° 33,052'. Fåreholderen er blevet gjort opmærksom på ruinens beliggenhed og kendte den fra en tidligere besigtigelse med Knud Krogh.

Ø226

5/8

Sætergården Ø226 i fjeldene ovenfor Ø35 blev besøgt. Ruin 1, som er beskrevet som beboelsen, er meget diffus og der indgår nogle meget store sten i naturligt leje. Der er ingen rester af kulturlag eller tørv i ruinen og der kunne heller ikke findes noget trækul. På skråningen lige nord for ruinen fandtes en smule trækul i 20 cm's dybde, men sammenhængen med huset var usikker.

Ø47

Ved Ø47 (Gardar) blev der udtaget prøver fra møddings/affaldslagene i området 100-150 m. øst for ruinerne. Der blev dels udtaget 3 prøvesøjler i kanterne af drængrøfter, dels udtaget 4 boreprøver med et 60 mm. karteringsbor i markerne (se fig. 20.) Feltarbejdet var præget af voldsomt regnvejr, som i perioder umuliggjorde arbejdet.

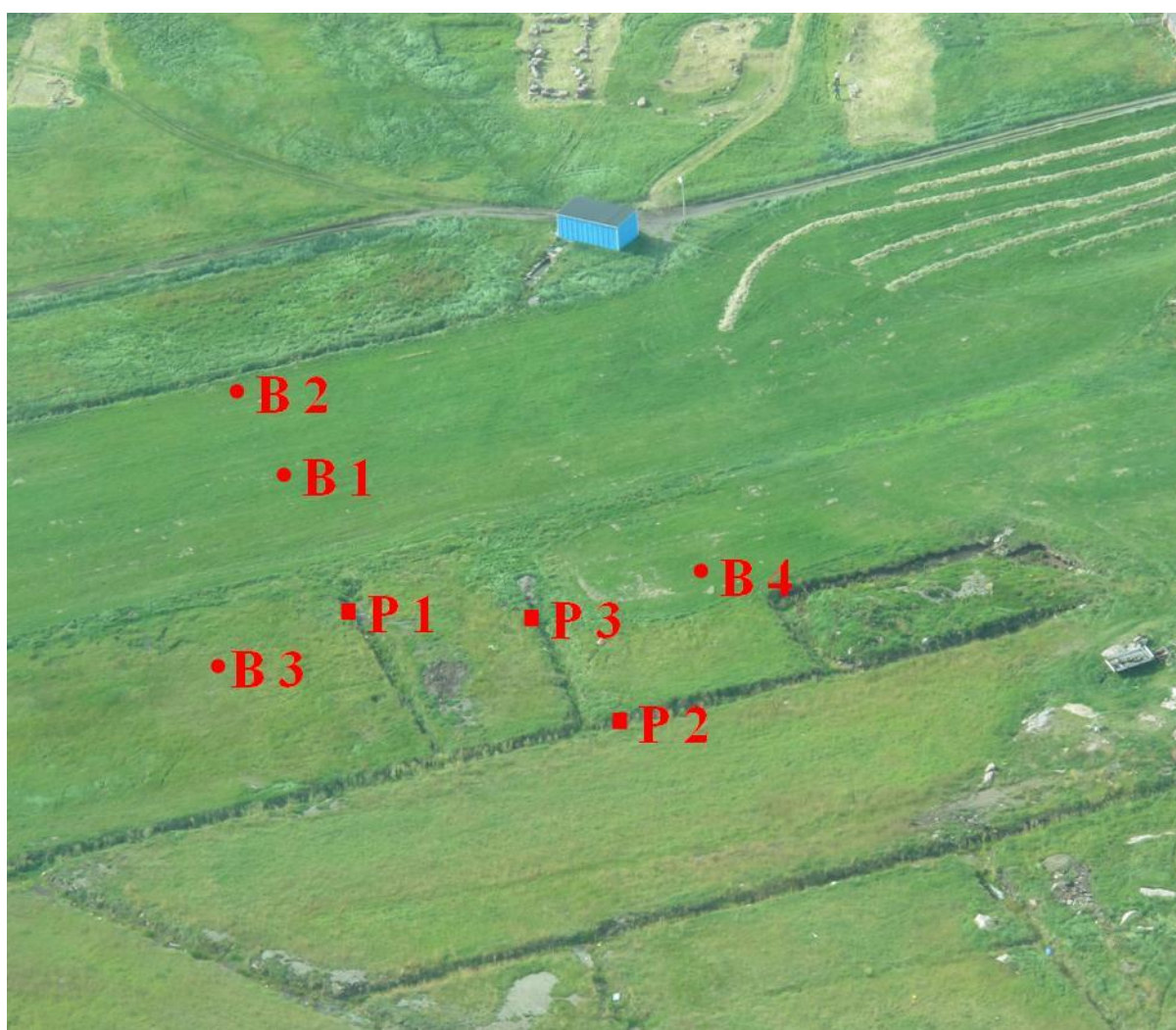

Fig. 20: Luftfoto af området med møddings/affaldslag ved Ø47 (Gardar). Med rødt er angivet udtagningsstederne for prøver i profiler (P) og boreprøver (B).

Området, hvor prøverne blev udtaget, består af naturligt dannede tørvlag over undergrunden af groft grus (gammel havbund). I tørvlagene findes talrige kulturspor i form af trækul og hugspåner samt andet træaffald, men også velbevarede genstande (se fig. 21). Området er præget af drængrøfter, der når bunden af de organiske aflejringer. Dræningen udgør en reel trussel for bevaringen af trægenstandene i møddingen. En parallel til dette er, som ovenfor nævnt, at der ikke længere fandtes bevaret træ i møddingen ved Ø35, som blev drænet i midten af 1980'erne.

Fig. 21: Bevaret trægenstand fundet i oprenset materiale fra drængrøft ved Ø47.

6/8

Rekognoscering i området og udvælgelse af egnede steder til prøvetagning.

7/8

Udtagning af prøvesøjle 1. Der blev udtaget en prøvesøjle på 73 cm. delt i 9 prøver på 7-10 cm's tykkelse og et flademål på 20 x 20 cm. (se fig. 22).

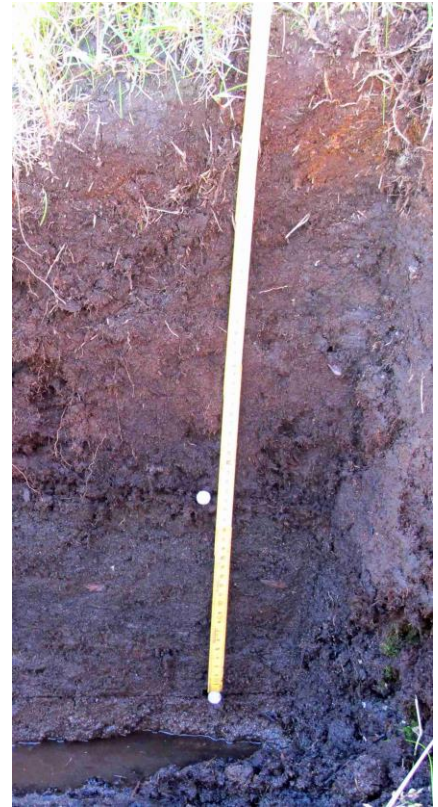

Fig. 22: Prøvesøjle 1 ved Ø47.

8/8

Udtagning af boreprøver 1-4. Boringerne blev udført dels for at skaffe materiale til analyser, dels for at vurdere lagernes karakter og tykkelse udenfor grøfterne. Boringerne viste at lagene ved 1, 3 og 4 havde samme karakter og tykkelse, som set i grøfterne. Boring 3, tættere på ruinerne viste, at tørvelaget her var tyndere (53 cm.).

9/9

Udtagning af prøvesøjle 2 og 3. Tørvelagene lignede i tykkelse og sammensætning prøvesøjle 1 (se fig. 23).

Fig 23: Prøvesøjle 2 (tv) og 3 (th) ved Ø47

Undersøgelse af jordbunden i de stengærdeomkransede folde 300 m syd for kirkeruinen ved Ø47.

Jordbunden i foldene blev undersøgt med henblik på at vurdere, om der havde været udført jordbehandling, således at der kunne have været tale om indhegnede marker. Dette kunne udelukkes, idet der under et 12 cm tykt tørvelag var en skarp (og dermed uforstyrret) grænse ned til et lag af nøddestore vandsorterede sten (se fig. 24).

Fig. 24: Vækstlag og det underliggende stenlag i foldene ved Ø47.

Litteratur:

Guldager, O; Gleie, S. & Stumman Hansen, S (2002): *Medieval Farmsteads in Greenland The Brattahlid Region 1999-2000*, Danish Polar Center, Copenhagen, 2002.